

ВОДОПАДИТЕ В ОБЛАСТ МОНТАНА

Беатрис БОЙКОВА

Специалност „География“, III курс
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Научен ръководител: гл. ас. д-р Мария Петрова

Montana is a region in Northwestern Bulgaria. It has a varied topography. The northern part is located in the Danube Plain. Southwards the flat terrain changes into mountains, covering parts of the Fore-Balkan. The southern parts of the region include the largest part of the Western Balkan. It is in this part of the region, where some of Stara Planina stretches, that there are waterfalls, which, albeit not large, are very beautiful. Some are popular, some less so, and others are only known to locals. There are also those that are shadowed by other landmarks. Some have already been included in European tourism development projects. Of the waterfalls studied herein, the largest and most popular are the Chiprovski and Koprenski Waterfalls. They either constitute protected areas or are included in ones. Other noteworthy waterfalls include: Strashki Dol and Haidouk, and the waterfalls near the town of Varshets – Zanozhenski and Rayski Kat. The waterfalls are most beautiful in spring when they are most high-water.

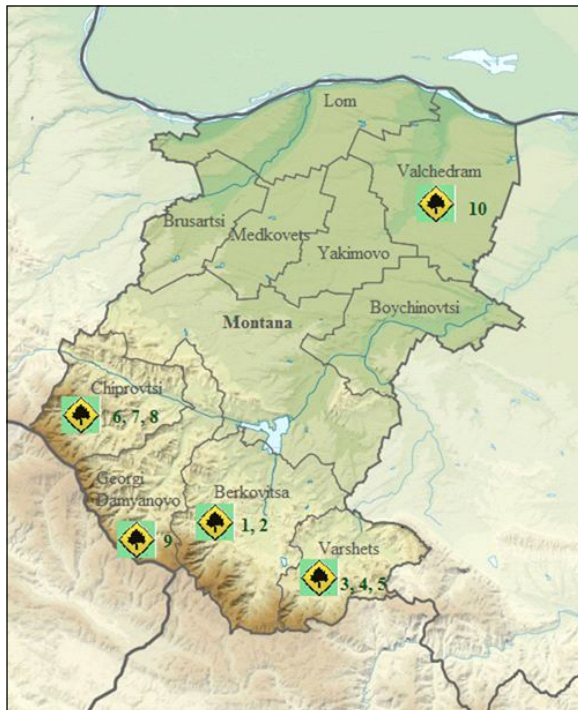
Област Монтана се намира в централната част на Северозападна България и заема 3,2% от територията на страната. Северна граница на областта е р. Дунав, която е и държавна граница с Румъния. Южната граница минава по главното старопланинско било.

Релефът е разнообразен. Северната част от областта е разположена в Дунавската равнина, с ясно изразен низинен и равнинен релеф. На юг, в пределите на Предбалкана, релефът преминава в хълмист и нископланински. В южната периферия на областта попада Западна Стара планина с нейните най-високи дялове Чипровска, Берковска, Козница. Сред най-високите върхове тук са вр. Копрен (2118 м) и вр. Ком (2016 м).

Наличието на средно- и високопланински хипсометричен пояс в южната част на областта е предпоставка за формирането на водопади – обект на туристически посещения, а някои от тях, придобили статут на защитени територии, са и част от природните забележителности в областта (вж. *Фигура 1*).

Информация за повечето от водопадите откриваме в различни туристически сайтове и в местната преса (област Монтана, гр. Монтана). Има обаче и водопади, които са по-малки и са известни само сред местното население. В настоящата разработка наличната в различни видове източници информация е събрана, анализирана и систематизирана. Към нея е добавена и информация, събрана при проведени теренни наблюдения през лятото и есента на 2016 г.

Описанията на водопадите са подкрепени с авторски снимки, поместени сред основния текст като фигури. Основната цел на статията е читателят да се запознае с някои от природните красоти в част от Западния Предбалкан и прилежащите северни склонове на Стара планина в границите на област Монтана.

1. Хайдушки водопади, гр. Берковица
2. Природен резерват „Горната кория“, гр. Берковица
3. Градски лесопарк, гр. Вършец
4. Парк „Иванчова поляна“, гр. Вършец – водопад „Райски кът“
5. „Булеварда с чинарите“, гр. Вършец
6. „Чипровски водопад“ (защитена местност), гр. Чипровци
7. „Деяница“ (защитена местност), гр. Чипровци
8. Пещера „Мишин камък“, с. Горна лука
9. Копренски водопади
10. Остров „Ибиша“, гр. Вълчедръм

Фигура 1. Природни забележителности в област Монтана
(по Проект „Алтернативния туризъм...“¹ с допълнения)

Водопадите по своята същност са ерозионни образувания, представляващи своеобразна природна красота и туристическа забележителност. Както посочва А. Велчев², те се образуват там, където речното легло среща трудно разтворима и разрушима скална преграда. От нея се получава воден пад, който образува едни от най-красивите и най-атрактивни места по протежение на речната долина.

В терминологичния речник „Физическа география и ландшафтна екология“ откриваме аналогично определение за водопад: „падане на вода от праг (стъпало) на река, пресичащ речното русло. Когато водата пада от няколко прага, се образува серия от водопади (каскада). Водопадите с по-малки височини се наричат обикновено водоскоци. ...“³ (Пенин, Р., с. 44). Сред най-известните водопади в света са Ниагара в Северна Америка, Анхел (най-високият в света – 1054 м) и Игуасу в Южна Америка, Виктория в Африка и др. В България

най-високият е Райското пръскало край Калофер – 124,5 м. Други известни водопади у нас са Крушунските, Боянският, Костенският, Скакля, Карловското пръскало, Бачковският водопад и още много.

В написаното от И. Марков и Н. Апостолов⁴ откриваме типология на водопадите по различни признаци. Според генезиса и формата биват: тектонски обусловени, петрографски (скално) предопределени, карстови и постледникови. Според броя на водните стъпала биват едностъпални, двустъпални и каскади. Според броя на водните струи: едноструйни, двуструйни, многоструйни и завеси. В изследвания район водопадите са преобладаващо с малки размери, от типа водоскоци, карстови, едноструйни. Срещат се едностъпални и каскадни водопади.

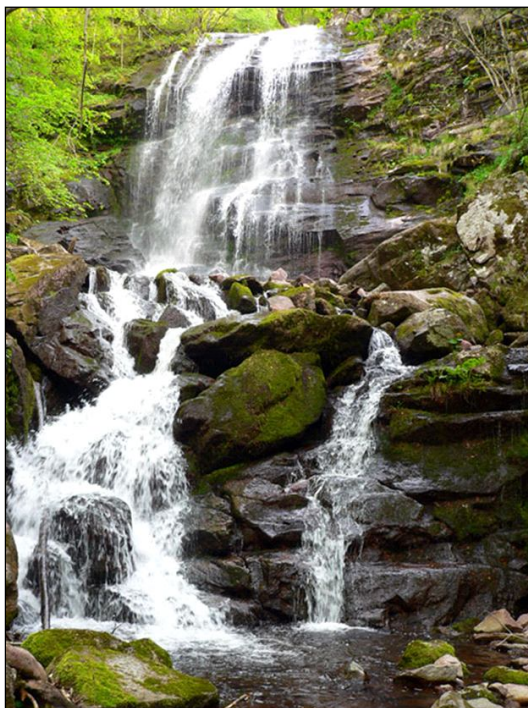
Сред природните забележителности на област Монтана са: Чипровският водопад, Копренските водопади, водопадът Страшки дол, Хайдушките водопади и водопадите край Вършец – Водопада (наричан още Заноженски), водопадът Райски кът и др. (вж. *Фигура 1*).

Чипровски водопад – гр. Чипровци

На 18 км от гр. Чипровци се намира една от най-красивите български забележителности, а именно Чипровският водопад (вж. *Фигура 2*). Той е един от най-красивите и пълноводни у нас. Намира се в местността Щавляка, в Чипровския дял на Западна Стара планина, на р. Спасово сало, изцяло в горски фонд със специално предназначение – вододайна и зелена зона.

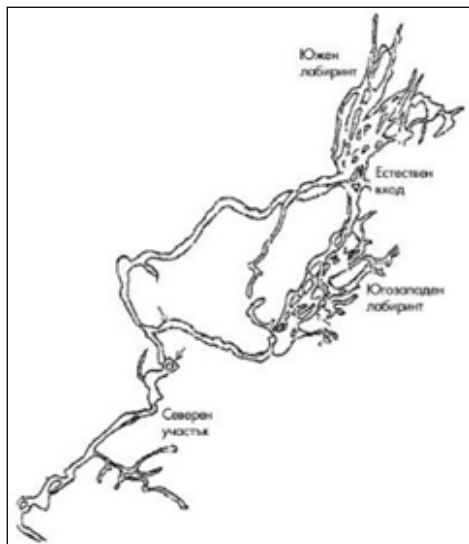
По данни от РИОСВ⁵ – Монтана е направено предложение пред МОСВ Чипровският водопад да бъде обявен за природна забележителност с площ от 19 ха, като целта е да се създаде възможност за устойчиво управление на защитената територия и за развитието на познавателен екотуризъм, което от своя страна ще окаже положителен икономически, социален и екологичен ефект за региона. Към настоящия момент Чипровският водопад е включен в сайта на РИОСВ-Монтана⁶ към категорията Природни забележителности.

Водопадът е с две каскади (вж. *Фигура 3*). Широк е около 10 м с първи пад от 18 м, след който се формира разлив – езерце. След това следва втори пад и от тук водата се спуска надолу през

Фигура 2. Чипровски водопад – изглед

големи, обрасли с мъхове каменни отломки, образувайки много водоскоци, преди да се слее с р. Типъчка. Въпреки че реката е сравнително пълноводна и може да се посещава цялогодишно, водопадът е най-подходящ за посещение през пролетта, тъй като тогава е най-пълноводен и най-красив.

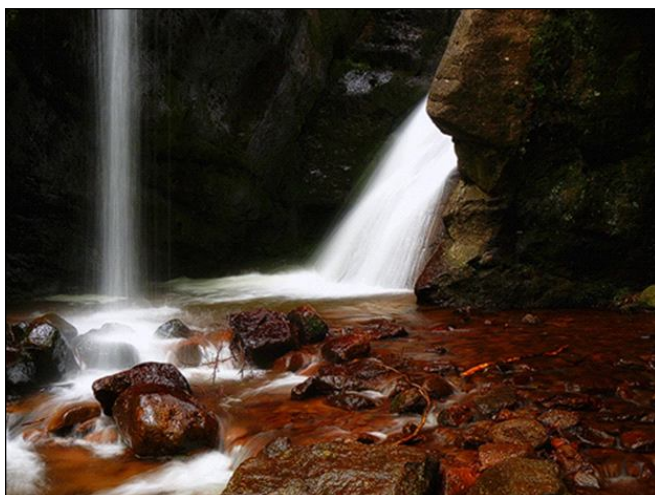
Фигура 3. Чипровски водопад – каскадна система

Копренски водопади – с. Копиловци

Копренските водопади също се намират в Чипровска Стара планина, в землището на с. Копиловци, община Георги Дамяново – в подножието на вр. Копрен, съвсем близо до границата със Сърбия. Трите най-големи водопада в района са Дуршин водопад (вж. Фигура 4), Водни скок (вж. Фигура 5) и Ланджин скок (вж. Фигура 6).

Фигура 4. Дуршин водопад

Фигура 5. Водопад Водни скок

Фигура 6. Водопад Ланджин скок

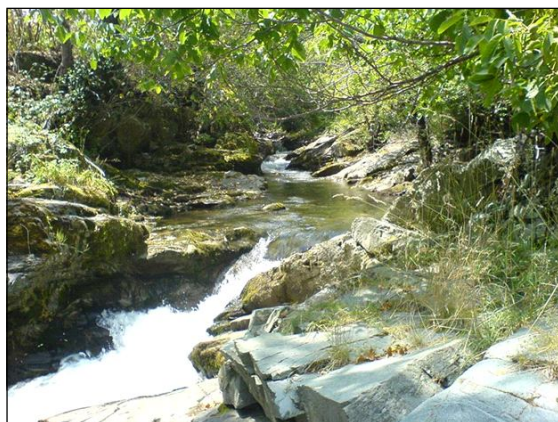
Два от тях са обявени за природни забележителности в границите на защитената местност „Копрен – Равно буче – Деяница-Калиманица”⁷. Това са природната забележителност „Дуршин водопад“ – обявена през 1979 г. (Заповед № 282 от 04.05.1979 г., бр. 45/1979 на Държавен вестник⁸) и природната забележителност „Водния скок“, обявена през 1980 г. (Заповед № 233 от 04.04.1980 г.,

бр. 35/1980 на Държавен вестник⁹⁾). Информация за тях и за защитената местност откриваме в Регистъра на защитените територии и защитените зони в България към Изпълнителната агенция по околната среда. Водопадите Дуршин и Водни скок са на р. Графска, а Ланджин скок – на р. Малина. Тези реки образуват Копиловска бара. При теренни наблюдения се установи, че именно тези три водопада са най-красивите тук след дъждовете, особено през пролетта, когато са най-пълноводни. Височината им е от 5 до 15 м.

Водопад „Ръждива бара”

В проекта на ЕС „Алтернативният туризъм като инструмент за икономическо развитие” се споменава и водопадът „Ръждива бара” в село Еловица, община Георги Дамяново. Водопадът е известен само сред местните.

В района има и десетки по-малки водни падове, основно в селата Говежда (вж. *Фигура 7*), Еловица, Дива Слатина и други. Сред местните в с. Дива Слатина се говори за водопад в землището на селото, съвсем близо до края на асфалтовия път, висок по-малко от 10 м, на река Градски дол, приток на р. Джореница (вж. *Фигура 8*).

Фигура 7. Водоскоци в района на село Говежда

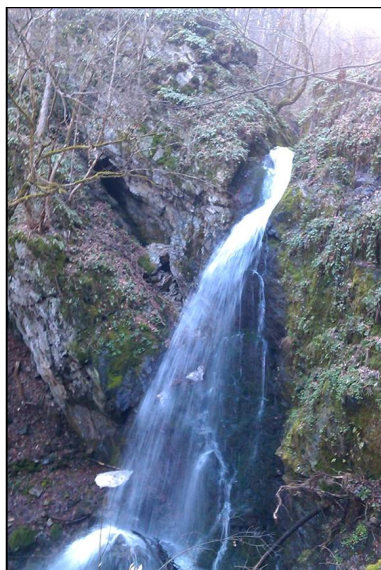

Фигура 8. Водопад на р. Градски дол

Водопад „Страшки дол”, с. Дълги дел

Водопадът Страшки дол се намира на около 4 км западно от с. Дълги дел, община Георги Дамяново, в защитената зона по директивата за птиците

„Западен Балкан”¹⁰. Характерна за него е естествено запазената природа. Той е единственият по рода си в дългоделския район (вж Фигура 9).

Фигура 9. Водопад „Срашки дол“, с. Дълги дел

Интерес представлява информацията, която откриваме във фонда на електронната библиотека¹¹ на областта. Според тази информация водата, която тече в дола, е от намиращия се над него връх, който е неизригнал вулкан, в местността „Любовица”.

Село Балювица

В село Балювица, община Берковица, област Монтана водопадът е на река Балювска (вж. Фигура 10), която е десен приток на р. Бързия. До самия водопад има лековит извор.

Хайдушки водопади, гр. Берковица

Хайдушките водопади са няколко малки водопада с пад над 5–6 м и са обявени за природна забележителност през 1971 (За-

Фигура 10. Водопад в с. Балювица

повед № 995 от 21.04.1971 г., бр. 41/1971 на Държавен вестник¹²). Намират се в Берковския дял на Западна Стара планина, в землището на град Берковица. Образувани са от сливането на реките Ценкова бара, Сливашка и Средна бара (вж. *Фигура 11*). Спускат се стремглаво, текат на известно разстояние бавно, хвърлят се от скалите между цепнатините два пъти и разбити на бяла пяна, се сливат и поемат към града.

Фигура 11. Хайдушки водопади

Водопада (Заноженски) – гр. Вършец

На 5 км южно от гр. Вършец, в края на квартал Заножене се намира местността „Водопада” (вж. *Фигура 12*).

Фигура 12. Заноженски водопад, гр. Вършец

Тя представлява двустепенна водна каскада по течението на р. Орлощица. Както пише Й. Костова¹³: „Реката скача от високо, бучи сърдито и разнася студени пръски. В нея плуват пъстърви, а през кристалните води се вижда дъното.“ Има легенда, която разказва, че във вира под водопада се къпели русалки, стройни и красиви, като планински моми, но хората станали лоши, жестоки и от мъка самодивите се превърнали в пъстърви, а понеже царството им е горе, високо в планината или на небето, те и сега се стремят нагоре срещу водопада. Местните казват, че „не си ли видял водопада, нищо не си видял“.

Водопад „Райски кът”, гр. Вършец

Водопадът „Райски кът” (*вж. Фигура 13*) е малка водна каскада по течението на р. Орлощица в местността „Иванчова поляна“. Тази местност е обособена през 2006 г. и оттогава насам е поддържана безвъзмездно от местни жители, чиито имена днес могат да се видят на грамота, връчена им от община Вършец на видно място в местността. Частта от местността „Иванчова поляна“, където се намира известният сред местните Райски водопад, е названа „Райски кът“.

Фигура 13. Райски водопад, гр. Вършец

Като обект на постоянни туристически посещения, водопадите в област Монтана неминуемо са подложени на антропогенна дейност. По тази причина е необходимо да се наложи тяхното разумно стопанисване и опазване на околната среда. Показателен пример в това отношение е поддържането на местността „Райски кът“ в района на град Вършец.

Красивите водопади в област Монтана са една от причините за думите на Йордан Радичков: „Скитал съм къде ли не по света и съм виждал какви ли не чудесии, но по-дивно и по-загадъчно място от моя роден северозападен край не срещнах никъде“.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Природни забележителности в област Монтана.** Проект „Алтернативният туризъм като инструмент за икономическо развитие“.

<http://be-tourist.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=219&Itemid=1468&lang=bg> 05.02.2017.

² **Велчев, А.** Обща геология и геоморфология. Екзогенни процеси и релеф, методи на изследване, приложни аспекти, опазване на земните недра и релефа. Велико Търново, 2014.

³ **Пенин, Р.** Физическа география и ландшафтна екология. Терминологичен речник. София, 2007, с. 44.

⁴ **Марков, И., Н. Апостолов.** Туристически ресурси. Велико Търново, 2008.

⁵ **Чипровският водопад – защитена територия.** – Вестник „Монт прес“, бр. 99, 2004 г.

⁶ **Природни забележителности.** Регионална инспекция по околната среда и водите в Монтана. МОСВ.

<http://www.riosv-montana.com/old/index.php?show=reserves&status=other_sites> 20.01.2017

⁷ **Защитена местност „Копрен-Равно буче-Калиманица-Деяница“.** Регистър на защитените територии и защитените зони в България. Изпълнителна агенция по околната среда.

<http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=6&areaID=33> 05.02.2017

⁸ **Природна забележителност „Дуршин водопад“.** Регистър на защитените територии и защитените зони в България. Изпълнителна агенция по околната среда.

<http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=3&areaID=345> 05.02.2017

⁹ **Природна забележителност „Водния скок“.** Регистър на защитените територии и защитените зони в България. Изпълнителна агенция по околната среда.

<http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=3&areaID=381> 05.02.2017

¹⁰ **33 по директивата за птиците „Западен Балкан“.** Регистър на защитените територии и защитените зони в България. Изпълнителна агенция по околната среда.

<http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=2&categoryID=1&areaID=2002> 05.02.2017

¹¹ **Водопади.** Програма „С Библиотеката през ДИВНИЯ Северозапад“.

<<http://divnia-severozapad.weebly.com/10421086107610861087107210761080.html>> 20.01.2017

¹² **Природна забележителност „Хайдушки водопади“.** Регистър на защитените територии и защитените зони в България. Изпълнителна агенция по околната среда.

<http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=3&areaID=77> 20.01.2017

¹³ **Костова, Й.** Приглася сребрилата бяла вода. – Вестник „Вършец“, бр. 15 от 30 юни 2007 г.